

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/269993134>

Implementation of the Situation approach in the synthesis of the alternative macroeco-nomic conceptions for the purpose of determining the optimal macroeconomic policy in Macedonia

Article · January 2010

CITATIONS

0

READS

31

1 author:

Borce Trenovski

Ss. Cyril and Methodius University

50 PUBLICATIONS 38 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Balkan monitoring Public Finances [View project](#)

A book on - Fiscal Multipliers - Measure of Efficiency of The Fiscal Policy - The Case Of Macedonia (the theoretical foundations of fiscal multipliers, ways of measuring, dilemmas and challenges, experiences, practices [View project](#)

ISSN 0489-0922

УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ” – СКОПЈЕ
UNIVERSITY “SS. CYRIL AND METHODIUS” – SKOPJE
Република Македонија – Republic of Macedonia

ГОДИШНИК
НА ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

ANNUAL
OF THE FACULTY OF ECONOMICS – SKOPJE

ГОД. ЕКОН. ФАК. ТОМ 45 С. 1-654 СКОПЈЕ 2010

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ
UNIVERSITY „SS. CYRIL AND METHODIUS“ – SKOPJE
Република Македонија – Republic of Macedonia

ГОДИШНИК на Економски факултет – Скопје Том 45 (2010) Скопје 2010	ANNUAL of the Faculty of Economics – Skopje Vol. 45 (2010) Skopje 2010
Издавач <i>Економски факултет – Скопје</i>	Publisher <i>Faculty of Economics – Skopje</i>
Редакциски одбор <i>Проф. д-р Методија Стојков</i> <i>Проф. д-р Билјана Секуловска -</i> <i>Габер</i> <i>Проф. д-р Снежана Ристевска -</i> <i>Јовановска</i> <i>Проф. д-р Горан Петревски</i> <i>Асист. м-р Борче Треновски</i>	Editorial Board <i>Prof. Metodija Stojkov, PhD</i> <i>Prof. Biljana Sekulovska -</i> <i>Gaber, PhD</i> <i>Prof. Snezana Ristevska -</i> <i>Jovanovska, PhD</i> <i>Prof. Goran Petrevski, PhD</i> <i>Teach. Assist. Borche Trenovski, MSc</i>
Главен и одговорен уредник <i>Проф. д-р Методија Стојков</i>	Editor in chief <i>Prof. Metodija Stojkov, PhD</i>
Јазична редакција <i>Даниела Ѓорѓиева</i>	Proofreaders: <i>Danila Gjorgieva</i>
Компјутерска обработка и техничко уредување <i>САК - СТИЛ</i>	Computer and technical processing <i>SAK – STIL</i>
Тираж <i>250 примероци</i>	Produced <i>250 copies</i>
Адреса на редакцијата <i>Економски факултет – Скопје</i> <i>Бул. Крсте Мисирков бб</i> <i>1000 Скопје</i>	Publisher's address <i>Faculty of Economics – Skopje Krste</i> <i>Misirkov Blvd., bb</i> <i>1000 Skopje</i>

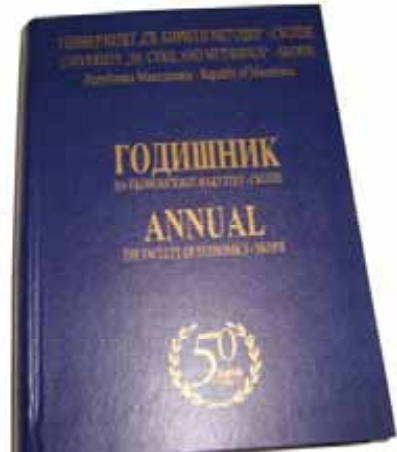
НАЈДОБРИ 1000 ФАКУЛТЕТИ ЗА БИЗНИС ВО СВЕТОТ 2008
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ
Универзитет „Св.Кирил и Методиј“
РАНГИРАН НА 424-ТО МЕСТО

EDUNIVERSAL, Paris, FRANCE

Top 1000 Business Schools Worldwide 2008
FACULTY OF ECONOMICS-SKOPJE
University Ss. Cyril and Methodius
RANKED AS 424TH IN THE WORLD

EDUNIVERSAL, Paris, FRANCE

**ПРИМЕНА НА СИТУАЦИОНИОТ
ПРИСТАП ВО СИНТЕЗАТА НА
АЛТЕРНАТИВНИТЕ
МАКРОЕКОНОМСКИ
КОНЦЕПЦИИ ЗА УТВРДУВАЊЕ
НА ОПТИМАЛНАТА
МАКРОЕКОНОМСКА
ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА**

М-р Борче Треновски

Апстракт

На кои економиски школи на економската мисла треба да им се верува? Тоа прашање претставува предизвик за градење на бројни синтези, кои претставуваат начин економската наука да се соочува со своите задачи: да ги дијагностицира состојбите во економската животица, да предлага решенија за нивно менување во позитивна насока, да предвидува идни настани и трендови и др. Низ конфронтација на разните школи на економската мисла, а посебно меѓу доминантните школи, продолжува процесот на нивно приближување и градење на стандардни знаења за економската животица (стандардна економска наука). Овој труд има за задача да најрави „мост“ помеѓу фактите и случувањата во економската животица и макроекономските концепции кои претставуваат основа за спроведување на економската политика, со посебен осврт на Република Македонија. Трудот е поделен во три дела: Првиот дел ни укажува на можностите за синтеза на доминантните макроекономски концепции и политики и значењето кое го имаат тие синтези во спроведувањето на економската политика; Во вториот дел се обидуваме да формулираме еден ситуационен модел, кој преку четири варијабли: карактерот на пазарниот систем, клучниот проблем, комисионерството на власта, очекувањата на поединците и нивното вкрстување, ќе сугерира избор на одредена (оптимална) теориска концепција на економската политика; Третиот дел е фокусиран на утврдување на успешна макроекономска концепција која ќе претставува основа за спроведување

на успешна економската теорија во Р. Македонија, врз основа на формулираниот ситуационен модел.

Клучни зборови: доминантните макроекономски концепции, економска теорија, синтеза, ситуационен пристап и Република Македонија.

Можности за синтеза на доминантните макроекономски теории и политики

Постојат бројни проблеми кои бараат толкување од економската наука, поставување на дијагноза и нивно решавање на најдобар можен начин. Меѓутоа економските струи (школи) кои се јавуваат во економската „река“ даваат различни одговори и дијагнози во согласност со нивната теоретска ориентираност. Оттука произлегува прашањето кое е круцијално за опстојувањето на економската наука: На кои економисти (школи на економската мисла) треба да им се верува? Тоа прашање е предизвик за градење на бројни синтети, кои претставуваат начин економската наука да се соочува со своите задачи: да ги дијагностицира состојбите во економскиот живот, да предлага решенија за нивно менување во позитивна насока, да предвидува идни настани и тенденции и др. Станува збор за синтети во самата економска наука и меѓу неа и разни неоекономски науки. Останува дилемата дали економистите треба да останат само на „економски терен“ или треба да се прават синтети вклучувајќи сознанија и од неоекономски науки. Доколку не се комплементарни и не служат за објаснување на економските факти, синтезите во економската наука можат да водат кон „разводнување“ на одредени економски заклучоци, до разнебитување на економската наука и нејзино трансформирање во аморфна маса или до нејзино лоцирање под закрилата на некоја друга наука (Стојков, 2008, стр. 532).

➤ Некои познати синтети во самата економска наука: неокласичната синтеза¹, моделот IS – LM², моделот „Шведско знаме“³ и др.

¹ Автор на оваа синтеза е американскиот економист Пол Семјуелсон. Таа претставувала обид за синтеза помеѓу неокласичната школа (посебно во нејзината маршалијанска варијанта) и кејнзијанизмот (државната регулација), (пошироко кај Snowdon, and Vane, 2005, стр. 21 – 24; Стојков, 2008, стр. 533 -543; Фити, 2001, стр. 82 – 87); Трпески, 2005, стр. 37 -41).

² Автори на моделот се Ц. Хикс и А. Хансен. Овој модел на одреден начин ги поврзува кејнзијанизмот и монетаризмот и покажува за каква политика се залагаат кејнзијанците и монетаристите (пошироко кај Jakšič, 1999, стр. 432 – 455; Snowdon, Vane and Wynarczyk, 1994, стр. 90 – 100; Трпески, 2005, стр. 26 -36).

➤ Некои познати синтези меѓу економска наука и разни неекономски науки (Сшојков, 2008, стр. 543-547): економски социологизам⁴, клиометрија⁵, синтеза преку економетриски модели⁶ и др.

Низ конфронтација на разните школи на економската мисла, а посебно меѓу доминантните школи, продолжува процесот на нивно приближување и градење на стандардни знаења за економскиот живот (стандардна економска наука). Притоа значителен придонес даваат одредените синтези, иако тие по својата природа тешко можат да се сметаат за засебни школи на економската мисла. Ако ја анализираме историјата на економската мисла, посебно онаа од XX век, можеме да забележиме одредена цикличност во настанување на школите на економската мисла и градењето на профилот на стандардната економска наука во одредено време. Кај одделните школи на економската мисла се истакнуваат неколку фази: фаза на настанување; фаза на нејзин развој; фаза на стагнација, криза и заостанување; и фаза на преобразување во друга школа на економската мисла која ќе го толкува економскиот живот и ќе нуди решенија (економска политика) за настанатите проблеми. Според тоа јадрото на стандардната економска наука не е трајно, туку се менува низ текот на времето. Таа претставува, како што би рекол Коландер шарен паун, кај кој секогаш доминира една боја, но постои можност нејзината доминација да биде заменета со доминација на друга боја. Кога станува збор за економската политика неа можеме да ја споредиме со правење на овошен напиток од различни видови на овошје. Вкусот на овошниот напиток (економската политика) ќе го даде овошјето кое има најголем удел, меѓутоа и останатите видови на овошје имаат свој придонес во формирањето на вкусот.

Теориските концепции на економската политика најглобално можеме да ги поделиме во две групи. Првата група ја претставуваат школите од кејнзијанската струја – кејнзијанци и нови кејнзијанци. Втората група ја претставуваат школите од неокласичната (неолиберална) струја – монетаристи, нови класичари, економија на пону-

³ Автор на моделот е шведскиот економист Алекс Лејонхуфвуд, а името на моделот потекнува од крстот во шведското знаме. (пошироко кај Јакшиќ, 1999, стр. 569).

⁴ Синтеза помеѓу економијата и социологијата. Негови елементи се сретнуваат кај неонинституционализмот, новата институционална економија, неомарксизмот и сл.

⁵ Нејзини автори се Р. Фогел, американски економист и добитник на Нобеловата награда и Г. Елтон, англиски историчар. Клиометријата претставува примена на економетриски техники во изучување на економската историја.

⁶ Користење на методите на квантитативната економска анализа (математичко статистички методи, математичко програмирање, економетрија, кибернетика и др.).

дата, теоријата на реалните деловни циклуси и теоријата на јавниот избор.

Имајќи предвид дека двете групи на теоретски концепции се во голема мера спротивставени, се поставува прашањето дали постои можност за нивна синтеза во единствен концепт на економска политика. Досегашните обиди за синтеза не успеаја да ги помират двете традиции, така што останува отворено прашањето за нивна синтеза – која е неопходна на полето на економската политика. По ова прашање најшироко гледано можни се два пристапа: синтетички пристап и ситуационен пристап (*Fabris, 2002, сѝр. 279 – 289*). Имајќи ги предвид различните услови и карактеристиките во секоја посебна економија (кои често се занемаруваат), кои претставуваат главни детерминанти за изборот на макроекономска теорија која ќе претставува соодветна основа за спроведување на успешна економска политика, во нашиот труд предност му е дадена на ситуациониот пристап. Понатаму во трудот за ситуациониот пристап ќе биде формулиран модел и истиот ќе биде тестиран на случајот на Р. Македонија.

Формулирање на ситуационен модел - утврдување на оптимална макроекономска концепција

Според овој пристап се претпоставува примена на различните концепции на економската политика во зависност од исполнетоста на определени предуслови, односно секоја земја се набљудува како посебен случај. Во зависност од исполнетите предуслови, креаторите на економската политика избираат концепт кој најмногу одговара на нивната ситуација. Ова не значи трајно ориентирање кон еден концепт, туку во зависност од промената на условите (карактерот на пазарниот систем, клучниот проблем, компетентноста на владата и очекувањата) можно е во иста земја во еден момент да одговара, на пример кејнзијански пристап, а во некој друг момент повеќе да одговара монетаристички пристап. За таа цел во трудот е формулиран модел кој опфаќа преку четири варијабли⁷: карактерот на пазарниот систем, клучниот проблем, компетентноста на владата, очекувањата на поединците и нивното вкрстување, сугерира избор на одредена теориска концепција на економската политика⁸. Првата набљудувана варијабла – карактерот на пазарниот систем се однесува на три

⁷ Доколку се вклучат поголем број на варијабли се усложнува моделот и станува потешко донесувањето на заклучоци.

⁸ Сличен модел кој тргнува од две варијабли, карактерот на пазарниот систем и компетентноста на владата користи А. Blinder т.н. Блиндерова матрица (Jakšič, 1999, стр. 570). Проширен модел, кој ги вклучува и очекувањата се сретнува кај Fabris (2002, стр. 281), додека нашиот модел вклучува четири варијабли.

ситуации: пазарниот систем не се самоурамнотежува, се самоурамнотежува на краток рок и се самоурамнотежува моментално. Кај очекувањата ќе набљудуваме две ситуации: ситуација во која поединците имаат рационални очекувања⁹ и ситуација во која имаат адаптивни очекувања¹⁰. Кога е во прашање владата можни се две ситуации – владата е компетентна или не е компетентна. И кај последната набљудувана варијабла – клучен проблем – земени се предвид две ситуации: една во која како клучен проблем се јавува невработеноста и друга во која клучен проблем претставува справувањето со инфлација.

Табела – Алтернативи во ситуациониот модел на економска теорија

	се самоурамнотежува во краток рок	моментално се самоурамнотежува	не се самоурамнотежува	
Компетентна влада	А	Б	В	инфлација
Некомпетентна влада	Г	Д	Ѓ	невработеност
	<i>Рационални очекувања</i>	<i>Рационални очекувања</i>	<i>Рационални очекувања</i>	
	се самоурамнотежува во краток рок	моментално се самоурамнотежува	не се самоурамнотежува	
Компетентна влада	Е	Ж	З	невработеност
Некомпетентна влада	С	И	Ј	инфлација
	<i>Адаптивни очекувања</i>	<i>Адаптивни очекувања</i>	<i>Адаптивни очекувања</i>	
	се самоурамнотежува во краток рок	моментално се самоурамнотежува	не се самоурамнотежува	
Компетентна влада	К	Л	Љ	невработеност
Некомпетентна влада	М	Н	Њ	инфлација
	<i>Рационални очекувања</i>	<i>Рационални очекувања</i>	<i>Рационални очекувања</i>	
	се самоурамнотежува во краток рок	моментално се самоурамнотежува	не се самоурамнотежува	
Компетентна влада	О	П	Р	инфлација

⁹ Се мисли на благата варијанта на рационалните очекувања.

¹⁰ Не се поклопуваат во целост со монетаристичкиот модел – поединците користејќи го своето знаење, искуство и расположливи информации ги формираат своите очекувања кои не мора да бидат точни и не се ограничени од максималната вредност на антиципираните варијабли од минатото.

Некомпетентна влада	С	Т	Ќ	невработеност
	Адаптивни очекувања	Адаптивни очекувања	Адаптивни очекувања	

Во моделот се прикажани 24 можни ситуации. Секоја од ситуациите претставува комбинација од предуслови во определена економија и основа за спроведување на одредена концепција на економска политика. Само четири ситуации потполно одговараат на претпоставките на одредени школи. Типично кејнзијанска ситуација (З) постои во услови кога пазарниот систем не се самоурамнотежува, кога клучен проблем претставува невработеноста, кога постојат адаптивни очекувања и компетентна влада. Монетаристичка ситуација (S) постои во услови кога пазарот се самоурамнотежува на краток рок, клучен проблем е справувањето со инфлацијата, постојат адаптивни очекувања и некомпетентна влада. Ситуација која најмногу одговара на новата класична макроекономија (Н) ја карактеризираат рационални очекувања, некомпетентна влада, моментално урамнотежување на пазарите и клучен проблем е справувањето со инфлацијата. Новокејнзијанската ситуација (Љ) ја карактеризираат рационални очекувања, пазарот не претставува самоурамнотевачки механизам, компетентна влада и невработеноста сè уште претставува клучен проблем.

За ситуациите В, Г, Д, Ѓ, Е, Ж, Ј, Л, Њ, Р, С, Т и Ќ може да се каже дека се неодредени, затоа што не постои школа на економската мисла што ќе понуди решение за водење на економска политика во дадените ситуации¹¹. Ова не ја исклучува можноста во овие ситуации економската политика да биде финансирана на микс од економски концепции, кој најдобро би ги толкувале овие ситуации и би нуделе соодветни мерки и решенија за проблемите и ограничувањата кои се појавуваат.

Преостанатите седум ситуации не се „чисти“, поради тоа што тие претставуваат микс од повеќе теоретски концепции и водењето на економската политика треба да биде финансирано на комбинација од соодветните концепции.

Во ситуацијата А пазарната рамнотежа се воспоставува во согласност со претпоставките на монетаристичката школа, клучниот проблем е во компатибилноста и со монетаризмот и со новата класична макроекономија, очекувањата одговараат на претпоставките на новата класична макроекономија, компетентноста на владата

¹¹ Поради ограниченоста со простор нема да навлегуваме во анализа зошто овие ситуации е тешко да се појават во практика и зошто ниедна школа не дава соодветно толкување за нив.

одговара на кејнзијанските претпоставки, меѓутоа е компатибилна и со моделите на монетаристите и на новите класичари. Претпоставката дека пазарната рамнотежа не се воспоставува моментално и автоматски, во голема мера ги нарушува постулатите на новата класична макроекономија и според тоа, сепак, во оваа ситуација најадекватен би бил монетаристичкиот пристап.

Во ситуацијата Б три варијабли потполно одговараат на постулатите на новата класична макроекономија, четвртата (компетентноста на владата) не се коси со основните постулати на овој правец. Според тоа во оваа ситуација најмногу би одговарала економска политика фундирана на новата класична макроекономија.

Во ситуациите И и П постои дилема дали е поадекватен монетаристичкиот или новокласичарскиот пристап. Компетентноста на владата не е спротивна на основните постулати на овие правци, клучниот проблем (инфлација), исто така, е компатибилен со двата пристапа (иако поблизок до монетаризмот), останува дилемата дали пристапот да биде одреден врз основа на урамнотежувањето на пазарот или врз основа на очекувањата. Меѓутоа имајќи предвид дека адаптивните очекувања дозволуваат економската политика да може да има реални ефекти, примат треба да му се даде на монетаризмот.

Во ситуацијата К скоро сите варијабли (очекувањата, клучен проблем и компетентноста на владата) одговараат на пристапот на новите кејнзијанци, меѓутоа пазарната рамнотежа се воспоставува во согласност со претпоставките на монетаристичката школа. Според новите кејнзијанци - ригидноста на платите и цените, асиметричните информации, несовершената конкуренција и др. предизвикуваат бавно урамнотежување на пазарите. Ако претпоставиме помека варијанта на овој став, според која и покрај честите шокови и флукуациите на производството и вработеноста пазарите се урамнотежуваат релативно брзо, тогаш во оваа ситуација најадекватен би бил пристапот на новите кејнзијанци.

Во ситуацијата М веројатно најмногу би одговарал монетаристичкиот пристап, затоа што три варијабли потполно се во согласност со основните постулати на овој правец (компетентноста на владата, клучниот проблем и пазарната рамнотежа), а и третата варијабла (меката варијанта на рационалните очекувања) би можела да се инкорпорира во овој модел.

Ситуацијата О ги задоволува сите основни постулати на монетаризмот (клучен проблем, пазарна рамнотежа и очекувањата), освен тоа што тргнува од претпоставката за компетентна влада, но таа претпоставка не е ограничувачки фактор за примена на монетаристичката доктрина.

Овој модел, покрај тоа што може да биде од исклучителна помош при избор на конкретниот модел на економска политика, се соочува и со одредени ограничувања: прво, тешко е да се одреди точната ситуација и позицијата на економијата во прикажаната табела (компетентноста на владата, какви очекувања имаат поединците и др.), па според тоа, моделот претставува повеќе теоретска апроксимација, отколку што е применлив во практиката; второ, во анализата се вклучени само четири школи на економската политика (ако ги имаме предвид врските и односите помеѓу одделните школи/економски политики, нивното вклучување ќе ги направи резултатите многу покомплексни и нејасни; трето, во моделот се набљудуваат само четири варијабли, што од една страна ја намалува неговата сложеност, меѓутоа остануваат невклучени голем број на варијабли по кои одредени концепции на економската политика се приближуваат или конфронтираат.

Утврдување на оптималната макроекономска концепција за Република Македонија (ситуациониот пристап)

„Чистење“ на пазарот и воспоставување на рамноотежа

Пазарот во земјите како Македонија го карактеризираат:

Бројни големи државни претпријатија кои се во процес на приватизација. Индикаторот за приватизација на големите претпријатија¹² во Македонија во 2009 год. изнесува 3,33 (од максимум 4+), што значи дека процентот на приватизирани големи претпријатија се наоѓа од 25% до 50% и дека има соодветен напредок во корпоративното управување.

Бројни мали приватни претпријатија (настанати со приватизација на државни претпријатија или новоотворени). Приватизацијата на малите претпријатија со мали исклучоци е целосно завршена, што го покажува и индикаторот за приватизација на малите претпријатија во 2009 год. со вредност 4,00.

Анализата на управувањето и реструктурирањето на претпријатијата покажува дека Македонија остварила скромна напредок, со просечен индикатор за 2009 год. 2,67 (цврста кредитна политика и политика на субвенции, но слабо спроведување на законската регулатива и малку преземени акции за зајакнување на конкуренцијата и корпоративното управување).

¹² Овие индикатори се пресметани и утврдени од ЕБРД. Поопширно за вредностите и толкување на транзиционите индикатори види на <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/timeth.htm>

Клучно за утврдување на пазарната структура во земјите во транзиција претставува и политиката за зајакнување на конкуренцијата. Индикаторот за политиката за зајакнување на конкуренцијата за 2009 год. има просечна вредност 2,33 – што значи дека законодавството и институциите за зајакнување на конкуренцијата се поставени, отстранети се некои од рестрикциите за влез на нови компании, меѓутоа останува уште многу да се направи за да се постигне нивото на индустриски развиените земји (4+).

Од анализата на пазарната структура во Македонија лесно може да се заклучи дека пазарна структура е далеку од совршена, од што произлегува дека таа се совпаѓа со тврдењето на кејнзијанците и новите кејнзијанци дека пазарите ги карактеризира несовершена конкуренција.

„Чистење“ на пазарот - според неолибералната економска струја (монетаристите, новите класичари) пазарот функционира низ слободната игра на понудата и побарувачката, кои се сретнуваат во определена точка во која пазарот се „чисти“ и во која не постои ниту вишок на понуда, ниту вишок на побарувачка (работна сила, производство итн.). Пазарниот систем не само што е стабилен, туку во себе има вградени механизми за апсорбирање на шоките. Слободниот пазар, доколку не е ограничен од страна на државата секогаш ја води економијата кон полна вработеност на факторите на производство, освен во случај на некој транзитoren шок, кога за воспоставување на рамнотежа му е потребен краток временски период. Набљудувајќи го движењето на пазарот на труд во транзиционите економии и посебно во Македонија доаѓаме до заклучок дека само во мал број на земји пазарот успеал да се „исчисти“, и тоа во прилично долг временски период¹³ (Чешка, Словенија, Романија и др.), додека во најголем дел од останатите земји пазарните сили не се во можност да го исчистат пазарот и високите стапки на невработеност се провлекуваат до денес (Македонија е лидер во таа група). Анализата на движењето на БДП на Македонија во транзициониот период покажува дека дури во 1996 год. почнуваат да се генерираат позитивни стапки на раст на БДП. Негативните и скромните стапки на раст на БДП се резултат на неусогласените односи помеѓу понудата и побарувачката на пазарот и уште еден доказ дека за да се „исчисти“ пазарот треба подолг период. Кога зборуваме за „чистење“ на пазарот неизбежно е да спомнеме дека многу често пазарните сили се помогнати од „видливата рака“ - економската политика. Во почетокот на транзицијата крехкиот пазар кој постоеше во Македонија (и во останатите

¹³ Функционира блиску до природната стапка на невработеност.

земји во транзиција), и неизградените пазарни институции упатуваа на силна потреба од економска политика и државна интервенција со цел да се урамнотежат пазарите. Според тоа можеме да изведеме заклучок дека во земјите во транзиција, а посебно во Македонија за „чистење на пазарот“ е потребен подолг временски период и е неизбежна промена и поддршка од „видливата“ рака (економската политика).

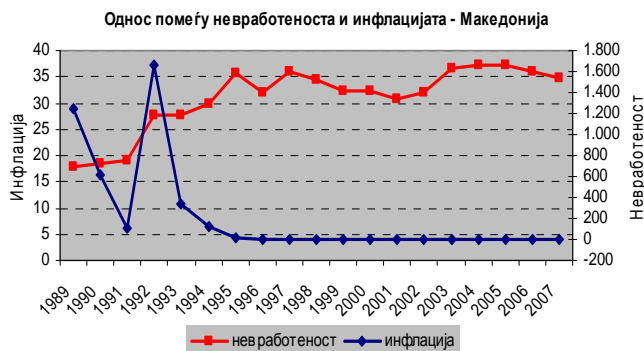
Клучен економски проблем

Изворите на нестабилност се лоцирани во две точки – на едната страна монетаризмот и новата класична макроекономија според кои изворите на нестабилност се гледаат во инфлацијата (таа секогаш и секаде претставува монетарен феномен) и државната интервенција (која секогаш делува дестимулирачки и инфлаторно); на другата страна се кејнзијанците и новите кејнзијанци за кои невработеноста претставува клучен проблем, а воспоставувањето на полна вработеност услов за здраво општество.

До решение на дилемата дали инфлацијата или невработеноста претставуваат клучен проблем во Македонија, можеме да дојдеме анализирајќи го нивното движење (види подолу). На графиконот подолу јасно се гледа (во 1994 год.) замената на инфлацијата како клучен проблем, со невработеноста, која останува доминантен проблем до денес. Според ова може да се изведе заклучок дека во почетокот на транзициониот период доминантен извор на нестабилност и клучен проблем претставувала високата стапка на инфлација¹⁴, додека по стабилизациониот период, па до денес, во Македонија и во најголем број земји во транзиција невработеноста останува доминантен проблем и предизвик за макроекономските теории. Имајќи ја предвид аналитичката важност на Филипсовата крива во разрешувањето на клучните домени на несогласување во макроекономијата, на графиконот подолу го претставивме движењето на стапката на инфлација и невработеност во Македонија и нејзината Филипсова крива¹⁵. Според тоа, негативниот наклон на Филипсовата крива во Македонија е во согласност со поставките на кејнзијанската/новокејнзијанската економска теорија и го потврдува тврдењето за замена на клучниот проблем инфлација/невработеност.

¹⁴ За високата стапка на инфлација, се разбира, има придонес и неефикасната и претераната државна интервенција која постоела во земјите во транзиција.

¹⁵ Периодот за кој е претставена Филипсовата крива изнесува 19 години (1989-2007), што не е за потценување, иако претставува краток период, во однос на периодот за кој е утврдена оригиналната Филипсова крива.

Извор EBRD, Transition Report ("cut off" date mid November, 2008)

Типови на очекувањата

Современата економска теорија денес познава два основни типа на очекувања: адаптивни очекувања и рационални очекувања. Економските теоретичари, често во зависност од тоа на која економска школа и припаѓаат, во своите истражувања го користат едниот или другиот пристап. На една страна се наоѓаат кејнзијанците и монетаристите, според кои очекувањата во економијата се адаптивни. А на друга страна се наоѓаат новите класичари и новите кејнзијанци според кои очекувањата во економијата се рационални. Кога се во прашање рационалните очекувања, треба да забележиме дека оваа поставка ја прифаќаат и новите класичари и новите кејнзијанци, но во различни варијанти.

Врз основа на карактеристиките и ефектите од различните типови на очекувања, од една страна и околностите кои постојат во земјите во транзиција (Македонија), од друга страна, можеме најопшто да утврдиме какви се очекувањата. Од претходната анализа која беше направена утврдиме дека: пазарот во Македонија се

урамнотежува во подолг период (посебно пазарот на труд), постојат значајни стабилизациони трошоци и стабилизационен период, монетарните варијабли се значајни при дестабилизирање и при стабилизирање на економијата, економската политика има реални ефекти и е неопходна за стабилизација на економијата, неизвесноста и искривените пазарни сигнали се присутни во целиот процес на транзиција. Наведените карактеристики нè упатуваат на тоа дека типот на очекувањата, барем во почетокот на процесот на транзиција во најголем дел се адаптивни, што соодветствува со поставките на економската теорија на кејнзијанците (во најголем дел) и монетаристите. Меѓутоа, со цел да добиеме појасна слика и најопшто да утврдиме какви очекувања имале поединците во транзициониот период, ќе направиме еден општ тест, утврдувајќи ги *ex ante* реалните каматни стапки $\pi_t = i_t - \pi(t+1)$. *Ex ante* реалните каматни стапки претставуваат разлика помеѓу активните номинални каматни стапки и очекуваната стапка на инфлација¹⁶ (види подолу). Доколку економските субјекти имале рационални очекувања, тие со поголема точност би ја вкalkулирале очекуваната стапка на инфлација $\pi(t+1)$ и *ex ante* реалните каматни стапки би биле фиксни, или незначително би флукутирале.

Движењето на активните каматни стапки, *ex ante* реалните каматни стапки и инфлацијата во Р. Македонија

Извор EBRD, Transition Report ("cut off" date mid November, 2008)

¹⁶ Како очекувана стапка на инфлација е земена стапката на инфлација од годината t+1.

Како што може да се види на графиконот, *ex ante* реалните каматни стапки во почетокот на транзициониот период (до 1994-1995), во време на енормно високи стапки на инфлација биле преценети и имале позитивни вредности, односно економските субјекти не биле прецизни во антиципирањето на инфлацијата. По овој период, *ex ante* реалните каматни стапки почнуваат да се стабилизираат и со поблаги флукуации се движат сè до 1998-1999 год. кога нивните вредности сè повеќе се намалуваат, а флукуациите исчезнуваат. По периодот 1998-1999 год. до денес имаме стабилни (ниски) *ex ante* реални каматни стапки¹⁷, што ни укажува на тоа дека економските субјекти во овој период успешно (рационално) ја антиципираат инфлацијата и нивните очекувања се блиски до послабата варијанта на рационалните очекувања.

Според ова можеме да констатираме дека во почетокот на транзициониот период (првите 4 - 5 години), поради нестабилното макроекономско опкружување, очекувањата на економските субјекти во најголем дел биле адаптивни, додека по овој период, како што се стабилизираат макроекономските варијабли, така и очекувањата на субјектите стануваат порационални (меѓутоа далеку од посилната варијанта на рационални очекувања, поддржана од новите класичари).

Компетентноста на владата

Компетентноста на владата (кредибилитетот) е од огромно значење за спроведување на успешна економска политика (политика воопшто). Доколку економските субјекти веруваат и се однесуваат во согласност со најавите од страна на владата, поголема е веројатноста економската политика да биде успешно спроведена, односно креаторите на економската политика нема да се соочат со инфлаторни очекувања, бранови од штрајкови и други несакани последици. Не постои егзактен начин за утврдување на компетентноста на владата, па затоа за добивање генерална слика за кредибилитетот на креаторите на економската политика се спроведени истражувања и анкети од страна на разните институции и истражувачки центри кои го покажуваат јавното мислење поврзано со рејтингот на владата, политичката партија на власт, лидерите на владејачката политичка партија итн. Во овој труд е земено предвид истражувањето на Институтот за демократија (IDSCS) за јавно мислење во Македонија за рејтинг на политички партии и рејтинг на институции и

¹⁷ Во ова, се разбира, најголем удел има стабилизирањето и одржување на стапката на ниско ниво, што овозможува нејзино поточно антиципирање.

организации, спроведено од 1 до 3 септември 2009 год. Од домашните институции највисоки оценки добиваат Владата на Република Македонија и Претседателот на Република Македонија, т.е. просечна оцена од 2,95 и 2,78, соодветно и невладиниот сектор 2,96. Нешто пониски средни оценки добиваат Собранието на Република Македонија (2,55), опозицијата (2,47) и судството (2,37).

Извор: Анкета на Институтот за демократија (IDSCS) за јавно мислење во Македонија за рејтинг на политички партии и рејтинг на институции и организации - спроведена од 1 до 3 септември 2009 год.

Во однос на рејтингот на политичките партии во Македонија, најголем рејтинг во време на спроведување на анкетата има владејачката ВМРО – ДПМНЕ со 24,9%, по што следува Социјалдемократскиот сојуз со 9,5%, останатите партии во македонскиот блок уживаат рејтинг помал од 1%. Во албанскиот блок на партии најголем рејтинг има ДУИ со 7,1%, по што следува Нова демократија со 2,6%. Дури 52,4% од испитаниците не се изјасниле по оваа прашање или немаат партиска преференца.

Од ова се добива една општа слика која покажува дека Владата во Македонија која ја спроведува економската политика (и политиката воопшто) е компетентна (поседува кредибилитет), што е во согласност со тврдењата на кејнзијанците / новите кејнзијанци за компетентна влада која спроведува разумна економска политика.

Табела Оптимална макроекономска теорија во Р. Македонија (ситуациониот пристап)¹⁸

Карактеристики	Економско окружување (ситуација)	Макроекономска теорија
Пазар	несовршена конкуренција	кејнзијанизам / нови кејнзијанци
„Чистење“ на пазарот	мошне бавно	кејнзијанизам / нови кејнзијанци
Воспоставување на рамнотежа	преку економска политика	кејнзијанизам / нови кејнзијанци
Клучен проблем	во почетокот инфлацијата, потоа невработеноста	монетаризам / кејнзијанизам ¹⁹
Вработеност	несакана невработеност	кејнзијанизам / нови кејнзијанци
Филипсова крива	негативен наклон (постои, дури и на среден рок)	кејнзијанизам
Типот на очекувањата	адаптивни во почетокот / рационални	кејнзијанизам / монетаризам / нови кејнзијанци
Компетентност на владата	компетентна	кејнзијанизам / нови кејнзијанци

Во табелата погоре го заокружуваме делот во кој ја утврдуваме оптималната макроекономска теорија, која ќе претставува соодветна основа за спроведување на успешна економска политика во Р. Македонија. Од табелата се гледа дека сите варијабли кои се оценети (пазар, „чистење на пазарот“, воспоставување рамнотежа, вработеност, Филипсова крива, очекувањата и кредитетот на владата) во овој период, во македонската економија соодветствуваат со кејнзијанската економска теорија (во најширока смисла). Типот на очекувањата се клучната точка која ни дозволува да направиме разлика помеѓу кејнзијанизмот и новите кејнзијанци, како оптимална макроекономска концепција за Р. Македонија. Имајќи предвид дека сите варијабли во ситуациониот модел се во

¹⁸ Податоците кои се користени за утврдување на оптимална макроекономска теорија за Македонија се однесуваат на периодот од почетокот на транзицијата 2007-2008 год., односно до пред почетокот на светската економска криза.

¹⁹ Во најширока смисла.

согласност со кејнзијанската економска теорија, а очекувањата се во рамките на послабата варијанта на рационалните очекувања, новиот кејнзијанизам се наметнува како макроекономска концепција која најдобро ја толкува економската стварност во Р. Македонија, и според тоа може да заземе доминантен дел од основата за спроведување успешна економска политика. На крај, само да спомнеме дека податоците користени за утврдување на оптимална макроекономска теорија за Македонија се однесуваат на периодот од почетокот на транзицијата 2007-2008 год., односно влијанието на светската економска криза беше изземено со цел да се утврди тенденцијата на економската ситуација пред шокот кој ја погоди светската и македонската економија. Вклучувањето на ефектите од светската економска криза врз варијаблите во ситуациониот модел уште повеќе би ги поткрепиле и засиле заклучоците во трудот (што веќе се поткрепи со преземањето на типично кејнзијански економски мерки за излез од кризата), меѓутоа тоа е интересна тема која може да биде предмет на обработка во некоја следна прилика.

Користена литература:

1. Стојков, М.(2008): „Развој на економската мисла“, Економски факултет - Скопје, (3 издание), XX, стр. 607.
2. Snowdon, B. and Vane, H. (2005): "*Modern macroeconomics: Its Origins, Development and Current State*", Cheltenham (UK), Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 803.
3. Трпески, П. (2005): „Нова мисла Кејнзијанска економија“, магистерски труд, Економски факултет-Скопје, стр. 174.
4. Фити, Т. (2001): „Современи макроекономски концепции и економските политики“, Економски факултет - Скопје, стр. 259.
5. Fabris, N. i Dimitrijević, B. (2007): "*Ekonomaska politika: Teorija i analiza*", Ekonomski fakultet-Beograd, str. 498.
6. Fabris, N. (2002): "*Razvoj ekonomske misli o ekonomskoj politici*", doktorska disertacija, Ekonomski fakultet-Beograd, str. 347.
7. Snowdon, B., Vane, H. and Wyneczyk, P. (1994): "*A modern guide to macroeconomics: An introduction to Competing Schools of Thought*", Cheltenham (UK), Edward Elgar Publishing Ltd, pp. 460.
8. Поопширно за вредностите и толкување на транзиционите индикатори види на <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/timeth.htm>

9. Анкета на Институтот за демократија (IDSCS) за јавно мислење во Македонија за рејтинг на политички партии и рејтинг на институции и организации - спроведена од 1 до 3 септември 2009 год. http://www.idscs.org.mk/images/stories/upload/publicOpinion/IDSCS_Izvestuvanje%20za%20mediumi_Rejting%20septemvri%202009.pdf
10. Jakšič, M. i Pejič, L. (1999): "Razvoj ekonomske misli", Beograd, Ekonomski fakultet-Beograd, Čigoja štampa, str. 607.

**IMPLEMENTATION OF THE SUTATION APPROACH IN THE
SYNTHESIS OF THE ALTERANTIVE MACROECONOMIC
CONCEPTIONS FOR THE PURPOSE OF DETERMINING THE
OPTIMAL MACROECONOMIC POLICY IN MACEDONIA**

Teaching Assistant Borce Trenovski M.Sc.

Abstract

Which school of economic thought (or economists) should be trusted? This question presents a challenge for creation of a number of syntheses - which provide different ways for economic science to fulfill its tasks; to diagnose numerous situations in economic life, to propose solutions for changes in a positive direction, to predict future events and trends etc. Through confrontation of different schools of economic thought, especially among the leading schools, the process of their convergence and of building standard knowledge about economic life (standard economic science) continues. This paper aims to create a "bridge" between facts and events in economic life on one hand, and macroeconomic concepts that constitute the basis for implementation of economic policy on the other, especially with a special focus on the situation in the Republic of Macedonia. The paper is divided into three sections: The first section indicates the possibilities for synthesis of the dominant macroeconomic concepts and policies, and their importance for the implementation of economic policy. In the second section we design a situation model by using four variables: the nature of the market system, the key problem, the competence of the government, and the expectations of individuals. The intersection of the four variables would recommend an optimal theoretical conception of economic policy. The third part is focused on determining the best macroeconomic concept based on the formulated situation model that will present a solid basis for implementation of a successful economic policy in the Republic of Macedonia.

Key words: *dominant macroeconomic concepts, economic policy, synthesis, situation approach, R. Macedonia*